

Korta meddelanden

Nya undersökningar av Bulverket i Tingstäde träsk

Efter drygt femtio års uppehåll har de arkeologiska undersökningarna av den märkliga träbyggnaden Bulverket i Tingstäde träsk på Gotland återupptagits.

Anläggningen som är byggd på ett fundament av stora stockkistor har formen av en öppen fyrkant. Kvadratens sidor är hela 170 meter långa. Mycket tyder på att det ute på den konstgjorda plattformen har stått hus och bodar. Cirka 20 meter ut från huvudkonstruktionen finns runt anläggningen en dubbel ring av upprättstående pälår.

Bulverket undersöktes mellan åren 1921 och 1936 av den nitiske majoren Arvid Zetterling, men trots hans stora ansträngningar vet vi fortfarande inte vem som byggde anläggningen och varför.

Resterna av träkonstruktionen ligger på två meters vattendjup. Detta hindrade majoren i hans arbete. Sedan 1930-talet har dock förutsättningarna för undervattensarkeologi radikalt förbättrats. Teknisk utrustning gör att dokumentation och utgrävning under vatten kan utföras med samma precision som på land. 1988 inledde därför forskare och studerande från Stockholms universitet nya undersökningar i Tingstäde träsk. Sommaren 1989 genomfördes en första längre undersöknings-etapp. Målsättningen för detta inledande arbete var att göra en översiktlig kartering av Bulverket, gräva ett mindre provschakt samt ta träprover för dendrokronologisk datering.

Kartering

Karteringen utfördes med ett Side Scan sonar instrument, (sidseende ekolod). Resultatet av denna kartering blev mycket bra. Man ser den stora öppna fyrkanten samt en mängd stockar och plankor spridda runt om på botten. Den upprättade planen är mycket lik Zetterlings mödosamt ritade karta över anläggningen. Förvånansvärt litet förefaller ha hänt med konstruktionen sedan 1930-talet (side scanning: Flodén/Söderberg).

Efter kompletterande uppmätningar gjorda av dykare kunde det konstateras att konstruktionen är mer regelbunden än man tidigare trott. Bulverkets fyra olika längor var troligtvis nära nog identiska. Östra delen av anläggningen täcks av kalkbleke vilket ger ett falskt intryck av att kvadraten inte varit helt runt om.

Provschakt

I södra längan grävdes det ett 3x2 meter stort provschakt. Vid arbetet låg de dykande arkeologerna på en ram av byggnadsställningar för att slippa vidröra botten. För att klara sikten i vattnet användes också en vatten-driven sug.

0,2 meter ner i botten påträffades en tunn mörkfärgning. Eventuellt tyder detta på en brand. Dock fanns det inte särskilt mycket kol i provschaktet. Under mörkfärgningen var ett 0,3 meter tjockt lager som bör ha avsatts när Bulverket användes. Här dokumenterades huggspån, flis, löv, hasselnöt, frödelar, spillning(?) och mossa. Allt detta organiska material var mycket välbevarat. Lagerföljden avslutades av ett skikt med stora huggspån. Troligtvis från uppförandet av anläggningen. På denna nivå hittades mitt i provrutan en bronsnyckel av gotländsk 1100-talsmodell.

Under "tillverkningslagret" påträffades till stor förvåning inte mindre än fem lager av stora stockar ingående i en hel kistkonstruktion. Dessa stockar är sammanfogade med varandra. Man har i ändarna på stockarna huggit ut ett rektangulärt urtag varigenom en vertikal påle har trätts. Hela denna kista, som utgjorde fundament till anläggningens golv, har sjunkit ner i botten. Stockarna ligger mer än två meter under "tillverkningslagret". Kanske var detta anledningen till att Bulverket relativt snart efter uppförandet verkar ha övergivits. Träfastningen sjönk helt enkelt i den mjuka kalkbotten.

Fig. 1. Undersökningspontonen mitt i sjön Tingstäde träsk. (Foto Bulverksprojektet, P.-A. Pettersson.)

Fig. 2. Dykande arkeolog i arbete med slamsug som siktförbättrare. (Foto Bulverksprojektet, P.-A. Pettersson.)

Datering

Man har tidigare antagit att Bulverket uppfördes i slutet av vikingatiden. För att närmare datera anläggningen sågades ett stort antal träprover för dendrokronologisk analys. Dessa har sina första årsringar från 900- eller 1000-talet. De flesta saknar vankant men två stockar som har barken kvar är huggna under 1120-talets början. Det finns dock indikationer på att det kan finnas även äldre byggnadsfaser. De fortsatta undersökningarna får utvisa om Bulverket byggdes under några få år under 1120-talet eller under en hundraårsperiod från 1030-talet och framåt (uppgifter av Alf Bråthen).

Bulverket är en mycket stor anläggning och

det finns en risk att det konkreta arkeologiska materialet genom sin omfattning kan bli en hämsko. Inför kommande fältarbete är det därför mycket viktigt att utifrån ett förmodat samhälleligt sammanhang försöka ställa testbara frågor.

Intresset för 1989 års undervattensarkeologiska äventyr i Tingstäde träsk har varit stort. Projektet har fått hjälp på de mest skilda sätt både från myndigheter och privatpersoner. Detta känns självklart inspirerande inför fortsättningen.

Johan Rönby
Hertig Carls väg 42 B
151 38 Södertälje